

GYÖNGYHÁZ

avagy egy magános budi szociográfiája

TOLNAI OTTÓ

Nem kellene ennyire hinnie az emberekben, mondta egy asszony szokatlanul hangosan, egy bicegő, ázott, hamuszín vadócot terelve félre a zebrán nyüzsgő bakancsok, tűsarkú cipők, nehéz klumpák, cowboycsizmák közül.

Sosem tudtam megmagyarázni magamnak (végső ideje lenne már kikérni valamelyik galambász véleményét is, éppen elég tolong belőlük a Heroj Pinki utcai magárusnál), miért van az, hogy a vadócok leginkább a postagalambok jegyeit viselik magukon, sőt némelyik, pattogatott kukoricával csőrén, már-már tiszta postás, azt hiszi az ember, csak eltévedt- kimerült valamelyik röptetés, verseny alkalmával, elcsavargott, elkurvult, megkívánta a mocskos gipszdszék közötti életet, a régi városháza díszterméből kiszűrődő citromlészerű fényt, a végtelen gyűlések szertartásait, a korom állandó, finom szitálását.

Nagyon megértettem az asszonyt, igazat adtam neki: még egy beteg vadócnak sem lenne szabad bizalommal viselkednie az ember (mint olyan) iránt, és mégis, hirtelen a galamb felé indultam, átlósan szelve a zebra vonalait, hogy rátapossak, hogy belerúgják, hogy széttrancsírozzam ott a fehér sávokon, leállítva egy pillanatra az autókat is, hogy majd forgalmistaként irányíthassam őket is a tetemére — minden bizonnyal csak azért, hogy kicsaljam, kikényszerítsem a fáradt arcú, barna ruhás asszonyból elkezdett szövegének folytatását, mert hát a lényeg csak ezután következett volna, és persze azért, hogy igazoljam, valóban nem szabad hinnie, nem, még egy átkozott, fontos vadócnak sem szabad, hiszen, mint a mellékelt ábra is mutatja, máris itt terem egy őrült és rugdosni, taposni kezdi... De nem tapostam a galambra, nem rúgtam bele, nem

festettem át kockásra vérével a zebrát, nem, mert hát én inkább csak képzelődök ilyesmiről, mint hogy valóban mozdulnék is: a papiroson legénykedek rekapitulálva a nap egy-egy szakát, preparálva szürke zónáinak egy-egy szeletét, a papiros réme vagyok csupán (még csak a vadócok rémévé sem tudok lenni) — rém papír, egyszóval: papír-rém.

A katedrális óramutatója galvanizált béka-combként ugrott a *XII*-esre.

Átkelve a zebrán, a központ négy-szögletű terének még kisebb négyszögletű kövezetére érve, a nagy bronz csöpp ellenpontjaként, ráálltam, ráhelyezkedtem évek óta használt, megszokott és mind nélkülözhetetlenebbnek tűnő, fél négyzetméternyi rózsaszín kőkockámra — dobantókövemre, húszszín trambulinomra, ahonnan, mint mondani szoktam, a semmibe rugaszkozom.

A nyáron a Futaki úti temető első sétányában, Viszlavszki Erzsébet sírja előtt, felfedeztem egy ugyanilyen kődarabot, majd már kutatva, a kistemplom kapuja alatt is. Melyik bányából hozhatták ezt a márványt és mikor? Ki vihette, lophatta el a két kockát? Lehet-e valami köze a szép rózsaszín kőhöz Viszlavszki Erzsébetnek vagy véletlenről van szó? Biztosan véletlenről. De, tündökök, lehet-ne-e ezután valamilyen összefüggésbe hozni őket? Mi történne pl., ha én mától kezdve teljes lényemmel és összenergiámmal e véletlenül kiválasztott halottal kezdenék foglalkozni — nem létező húszszín márványbányából nagy emlékművet emelnék neki? Feltámaszthatnám-e én Viszlavszki Erzsébetet?

Bizony, nagyon szeretem ezeket az eső után bonbonként csillanó köveket — a chartres-i katedrális vitrázsaiban hasonlóak a Krisztus szenvedő testét képező rózsaszín üvegpagácsák (— a kék pagácsákkal más helyen foglalkozom), melyeknek receptje örökre titok marad. Olykor megszedülök, úgy érzem, fenn állok párhuzamosan földdel-éggel, a katedrális ablakán . . .

Borzasztó, mondtam félhangosan, de valami (a régi városháza címerének zöld ágat tartó gipszgalambjára szálló, a zöld ágat éhesen csipkedni akaró vadóc? egy vékony lila lány?) hirtelen elterelte figyelmemet, és erősen megrántva táskám is lecsúszott a vállamról. Mi borzasztó, kérdeztem dühösen dobantva rózsaszín talpazatomon. Már mindenki irhabundában jár! Ez a borzasztó! Immár én is — viszem az irhámát, pucolok . . .

Ahogy felszálltam a buszra (mind jobban el tudok képzelni egy embert, aki egész nap csak ide-oda utazgat, ingázik-hintázik hibbantán ezekkel a keménykék VOLVO-buszokkal, ugyanis már-már én is csak ezt csinálom), valaki nyugodt, tiszta hangon azt mondta: Jól kell táplálkozni.

E mondáson kérődztem, s arra gondoltam, milyen furcsa, hogy ez a mai nap tele ilyen és hasonló kerek, határozott kijelentésekkel, kinyilatkoztatásokkal (Már reggel leállított egy szurtos kislány a Puskin utcában. Maga osztogatja a papagájokat?, kérdezte. Nem, mondtam. Hát akkor ki osztogatja?! Nem tudom, mondtam még zavartabban. Legyintett, és továbbbszaladt a zsidó temető irányába. Tényleg, akkor ki osztogatja a papagájokat, ha nem én?!), amikor At Tila lépett mellém hóna alatt az *Új Symposion* még meleg (aztán bizonyos ideig hűtött) erotikus számával. Nagyon megörültem neki. Rám vicsorított. Nem látod?, kérdezte. Nem. Mit? Készek az új fogaim! Bravó, mondtam. Két fehér nyuszifogat kapott. Gyere el hozzám, mondta. Jó, mondtam.

Jó érzés volt nem leszállni a beidegződött, járványkórházi állomáson, túlhaladni a szemetes töltésen, a vakvágányon — vakvágányomon. Bekanyarodtunk a Vršačkába. Zlato nénit láttam, ahogy a megboldogult Kari bácsi azték-szobrai között, a frissen fűrészeit akáctuskók arany fűrészporát lapátolja. Leszálltunk.

Kedvelem ezt a porcelán sarkot, mondtam a fodrászszalonhoz érve, ahol nagy mennyiségű óriás, barna porcelán csiga, magas feszültségű porcelán csiga van beépítve a kerítésekbe, sőt még az árokpártba is. Én meg ezeket a fákat kedvelem, mondta At, megállva egy pillanatra, nagyot szippantva jellegzetes cimetillatú cigarettájából, csak azt nem tudom, hogyan hívják őket. Ondolált füzek, mondtam kapásból, annyira kapásból, hogy magam is meglepődtem, hiszen itt a fodrászszalon, mincs kizárva, éppen ezt reklámozzák. Szüzek?, kérdezte At. Minden bizonnyal, mondtam továbbindulva.

(Itt és most okvetlenül közölnöm kell egy dolgot: At Tilának volt a jugoszláviai magyar írók közül először afrofrizurája! Bizony, ez éppen olyan lényeges és korszakhatározó momentum a 70-es évek végén, mint volt Do Re Mi szakálla a 60-as évek elején. Komoly dolgot lehetne írni a jugoszláviai magyar írók szakálláról, bajszáról — szerencsére, ez már nem a mi dolgunk, megvannak hozzá az intézményeink.)

Beérve az Ilirska utcába, Mendóza felől kezdtem érdeklődni: sikerült-e szívooperációja, megvan-e még nagy szürke kígyóbőre? Kobalt, Ho Si és Tóni után ismét új albérlői vannak, mondta.

Honnan az istenből ez a budi, kérdeztem ledöbbenve a kis füves telken álló, lelakatolt deszkatákolmány elé érve. Hogyhogy, honnan? Mindig is itt állt... És?! Hogyhogy és? Hol a fenében maradt mellőle a ház? Kinek a tulajdonát képezi? Ki és mikor használja? At Tila nevetett, azt hitte viccelődök, megjátszom magamat. Nézd, mondta, hogy elterelje figyelmemet a budiról, nézd ezt a bűzlő árktot végig az Ilirskán! Ez az igazi probléma... Miért nem üvegeztetitek le, mondtam. Gyöngyörködhetnél az opálosan gőzölgő szennyvízben meg-megcsillanó vörös és arany fekáliákban, és mégsem büzlene... Nem vagyok hülye élvezetet szerezni a gyerekeknek, mondta At Tila, máris látom őket, ahogy légpisztolyaikkal lyuggatják az üvegburkolatot... Nem válaszoltam, de arra gondoltam, hogy golyóálló üveggel kellene befedetni, és akkor mi is nagy görkorcsolyarallye-ke rendezhetnénk rajta...

Bodri szaladt ki eléünk. Bodri pekingi palotakutya — Gogót juttatja eszembe, Gogót, amelyről Do Re Mi azt a szép kis cikkét írta a Redőnyben, Gogót, amelyről annyi-annyi történetet kell még majd írni történetíróinknak... Tényleg, mi volt Gogóval, amíg a gazdája a sitten *Folyómérgezõ* című hangjátékomat fordította, a *Folyómérgezõt*, amelyre a macedón kritikások azt mondták, túlságosan általános, kafkai... Gogó — élhet-e még ugyan? Kétlem... Mindig meglepnek ezek az ágydísznak tűnő, selymes kicsi pincsik intenzitásukkal, komolyságukkal; mondanom sem kell, hogy félmázsás fekete dogomnak is egyből nekiugranak és hátsó combja alá harapnak. Kendő a nyakában, szemében afféle árpa. Egy alkalommal már értekezett nekem At ennek az árpának a problémájáról — ők is járnak a Kis állatok ambulanciájába, csak ők tényleg kis állattal, mi pedig szinte tehénnel, igaz, a múltkor egy zsömleszín dogot is láttam arrafelé, tehát nincs veszély, hogy a lódoctorhoz irányítsanak bennünket...

At Tila lemezt és kávé tett fel (lemezt a sparheltra, kávé t a gramofonra), pálinkát öntött, majd két oszlop friss amerikai könyvet helyezett elébem a kis fehér íróasztalra. Az egyik oszlop természetesen csak Pound; a másik oszlopot kezdtem méricskélni kénszín colostokom-

mal. Ginsberg dedikációi Atnak — mindig is tudtam, nem lehet komoly a dolog a dedikáció. A dedikáció: baszkódás.

Carl Solomon kisesszéi és Burroughs A KÉS ÉLÉN című kispróza-kötete izgattak legjobban. (Ahogy egykor, a 60-as évek elején Ginsberget és Kerouacot, úgy kellene most Burroughs-t bevezetnünk irodalmunkba, hiszen az *Úton* portréján és a *Meztelen ebéd* egy részletén kívül semmi sem jelent meg se róla, se tőle — Jugoszláviában is csak egy spliti folyóirat foglalkozott vele.)

Bodri megállás nélkül futkározott, cikázott a lábak között, olykor felugorva a könyvespolc mögötti ágyra is — hogy igazoljon: ő egy ágydész, afféle kis díszpárna, egy veszett ágydész, egy megveszekedett díszpárna. El tudom képzelni, milyen iramodásokat rendezhettek ezek a pincsik a pekingi paloták jade békái, jade majmai között, újfent meg-megzavarva a precizóz pózokban kamatyolókat...

Egy idősz törzsfőnököt ábrázoló barna képeslapot kezdtem fixirozni a falon, szerettem volna elkérni a fiamnak, majd gyorsan Castaneda-könyvek után kezdtem kutatni az oszlopban, a polcokon, a szanaszét heverő izgalmas könyvrakásokban, piramisokban. Nem tudom, hallott-e At Tila Castanedáról, foglalkozott-e vele. Magyarországon már egy-egy mottó erejéig felbukkant; nálunk, Belgrádban, két könyve jelent meg eddig — Magarašević nagy tanulmányt írt róla *A hely szellemének jelei* című finom esszékötetében...

Bodri hirtelen kirohant a városba induló, albérlő, egyetemista lányok után — kis híján mi is Attal.

Kellene írunk közösen egy kis sűrű-sűrű-sűrű-sűrű könyvecskét — *kézzel*, mondtam At Tilának, félretolva, sámsoni mozdulattal tolva félre a két amerikai oszlopot.

Az irodalom, gondoltam, számomra lényegében még mindig: *barátság*. (Javoršek *Veszélyes kapcsolatok* című fergeteges könyvében hosszasan foglalkozik ezzel a kérdéssel: »A szlovén irodalmat lényegében mindig inkább a barátságok fejlesztették és nem a szervezett egyesületek vagy mecénások vagy valami hasonló«)

Igen, egy sűrű-sűrű-sűrű-sűrű könyvecskét — *kézzel!* Ho Si csinálna bele valamit szénnel, meg Mó Ri is biztosan örömmel húzná végig oldalain akár egy finom sápadt, halálosan sápadt arcon, vörös tusba mártott nagy körmeit. El kellene készítenünk pl, e ma-

gános budi szociográfiáját, gondoltam, hiszen At Tilának van ér-
zéke, de még milyen érzéke van a budikhoz — abszolút érzi őket;
milyen zseniálisan kapta el regényében is azokat a budikat:

— „félíg földbe ásott, rogyant, nagy faláda”

— „(Egy regényhős beleesett a vécébe, s egy csodálatos világba ke-
rült.) Anyu elejében azt mondta, hogy az a pokol bejárata. Egy-
szer meglestem Uci nénit a korhadt deszkák résein keresztül: óriási
gömbölyű fehérség — közepén sötét pamacs — illeszkedett rá, s
torlaszolta el a pokol bejratát.”

Zilahy Lajosnak ajánlhatnánk munkánkat — először is azért,
mert őt is a legnagyobb vajdasági írók (Kosztolányi, Sinkó, a két
Herceg etc.) közé sorolom (mindig melegség öntött el, ha — míg
kis zsilett-prózáimon törve a fejemet — fekete mamuszában, el-
zsisrosodva már totálisan, rossz műanyag szatyrában velős csonttal
elcsoszogott mellettem); másodsor, mert ha jól tudom, ő is ott
bábáskodott a magyar szociográfiai irodalom születésénél; harmad-
szor pedig azért, mert egyik utolsó kívánsága — éppen szülőváro-
somban, Kanizsán! — az volt, hogy egy olyan klotyón, ő reterát-
nak nevezte, végezhesse a dolgát, ahol még csutkát használnak...

Mondjuk, kezdtem máris szövegezni a munkatervet, egy évig éj-
jel-nappal szemmel tartani, regisztrálni — kézzel (tus, szén, tinta,
golyóstoll-lekvár, filc-alkohol, grafit stb.), valahogy úgy, mint
Warhol kamerája az Empire State Buildinget...

Nem említettem
meg az ötletet At Tilának, gondoltam, előbb még körülzaglászom
egyedül is a motívumot, és alszok rá egyet — alszok benne is egyet,
ha le tudom venni, verni valahogy róla azt a nagy lakatot, ugyanis
abszolút azonosulásra van szükségem... Természetesen előbb meg
kell vizsgálnom azt a furcsa sarki képződményt is, nem ahhoz tar-
tozik-e véletlenül a budi...

At Tila új nyuszifogait vizsgálta. Én a füleit lestem az afróban,
nőni, hegyesedni, szőrösödni kezdenek-e már. A nyuszifül minden
bizonyal kitűnő lemeztörő is lehetne...

Ahogy Balzac az
Emberi színjátékot, úgy írd meg te, At *A Nyúl komédiáját*, mondtam
neki, tehát korán se hidd, hogy ezzel a 200 oldalas regényed-
del elintézted az ügyet... Ehhez természetesen nyuszivá kell len-
ned magadnak is, kis nyuszivá, mondtam már búcsúzva tulajdon-
képpen, At annyira jellegzetes, kétméteres alakjától.

A minap ol-
vastam újra (barátnőm lelkesedett róla) Giraudoux *Chiallot bolondja* című drámáját — e drámának most, éppen most jött el a nagy pillanata, hiszen az olaj drámája tulajdonképpen!

„CONSTANCE S az olyan nagy baj lenne neked, ha állattá változnának? Engem elbűvölne.

BOLOND Lelki szemeimmel már látlak is: szépen festenél mint nyúl.

CONSTANCE Miért mint nyúl? Az maradnék, ami vagyok.

GABRIELLE A férfi és a nő egy fajta, Constance. Mi is velük változánk.

CONSTANCE És mi értelme lenne? Ha még fiatalok lennénk, megérteném. A fajfenntartás... Megint csak bocsánat, Gabrielle. Mint öregasszonynak, még van jövőm, de mint vén nyúlanyónak! Semmi. Különben sem értem, miért éppen nyúllá változna a férjem, ha még élne?

BOLOND Hát nem emlékszel a metszőfogaira? Az egész ember merő agyar volt!

CONSTANCE Nagyon jól tudod, hogy Octave minden porcikáját elfeljtetem. De nagyon emlékszem a sógornőm műfogsorára, még a folyton nevető kancájának a fogaira is, Chloé volt a neve; de Octave minden porcikája a feledés homályába hullt. Vannak az életben napok, amelyek valóságos emlékvermek. Valószínűleg nagyon sokat gondoltam rá egy ilyen napon, és belepottyant...”

Miért is kezdtem idézni Giraudouxo-t? Ja, At metszőfogai! Igen.

Tá-
vozás előtt még megittam egy bögre bőlét, és kaptam tőle egy CUNICULUS-t — *Ninuntának* dedikálva. Érdekes, mennyire megörültem a könyvnek, pedig már megvettem, elolvastam (állandóan mosolyogva olvasás közben, mint olykor álmában mosolyog az ember), és beszéltem is róla a rádióban (At regényköltészetének totális olvasatán inszisztálva és történet szemléletéért, történetfilozófiájáért lelkesedve elsősorban: „Mindent át- meg átszó akaratlanul is a történet, a történetiség, a történelem. História, Hispánia stb. Élünk mindannyian százezer évig! Miért is ne?”); At persze nem tudta, hogy már abszolváltam művét, ezért megfogadtam magamnak, hogy dedikálva is elolvasom és ismét írni fogok róla, annál is inkább, mivel hibátlan alkotásnak tartom és máris ott látom legeslegjobb regényeink között...

kutyaregény legyen belőled!

Ahogy hazafelé baktatva a Vénusz (Venera) nevű kocsmánál kifordultam a Szabadkai útra, a járda szikkadó sarába ágyazva szépen, egy fehér inggombot pillantottam meg — lehajoltam, körmömmel fölfeszítettem, majd a nap felé emelve lyukaiból kifújtam a piszkot, megnyaltam, tisztára nyaltam és — hopp — lenyeltem. Előbb megijedtem, de aztán hangosan nevetni kezdtem. Noha már évek, évtizedek óta nem volt rajtam fehér ing — brr, még most is megborzadok, ha az ötvenes évek fehér nyloningjeire gondolok —, az apró fehér inggombokat felettébb kedvelem, olykor 2—3 darab is található a zsebemben, gyomromban.

Gyöngyház, nem gyöngyház, gyöngyház, nem gyöngyház, ismétletgettem mániákusan hazáig, közben már a nagy szociográfiai projektum részletein is törve a fejemet, sőt mire hazaértem, a gyöngyház már egyértelműen a kis kátrányos budival volt azonos.

GYÖNGYHÁZ

(*sej, hogyha leszakad*)

ír-
tam fel szobámba érve, még lihegve, egy fehér lap közepére, majd mivel az *avagy*-os címek korszakában voltam éppen, alá kisebb betűkkel, íront és golyóstollat kombinálva

avagy egy árva budi szociográfiája

az árvát

azon nyomban magánosra javítva filccel.

Mielőtt beavatnám barátaimat a budi-szociográfia tervébe (noha igaz, Ho Sinek már jeleztem valamit), eret kellene vágni magamon, fel kellene vágni, ki kellene csöpögtetni belletrista vénáimat. Ki kellene írnom, ki kellene bányásznom magamból minden romlandó anyagot, nehogy aztán munka közben képzelegni, álmodozni, lirizálni, mint egy rozoga szecessziós lépcsőkorlát, tekeregni kezdjek.

A budi tulajja a fővárosban él, és olykor éjszaka Újvidékre utazik, hogy a holdvilágnál kinyissa házikóját és hajnalig benn tartózkodjon. Mit csinálhat? Végbél problémák? Maszturbáció? Vagy, egy másik lehetséges változat szerint, nővel érkezik, egy nővel zárkózik be a budiba hajnalig... De az sincs kizárva, hogy éppen a nagy vajdasági író, Zilahy Lajos építtette magának...

Szóval,

minden ilyen és hasonló variációt ki kell pakolnom magamból, és

csak azután kezdődhet a nagy akció — amely után, végre majd felkiálthatunk: férfimunka volt!

Jól kell táplálkozni, jutott hirtelen eszembe a buszon hallott maxima, bizony jól, mondtam, ha azt akarom, hogy pontban éjjélkor a kis budiba építsem — afféle ünnepélyes alapkölerakás lesz az — a gyöngyházgombot. Sej!

Képzeld, mondta hazarohanva az iskolából kisfiam, egy ember papagájokat osztogat a Puskin utcában!!!

